

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 24-28

Profesor de Lingua e Literatura no
IES Rosalía de Castro (Santiago de Com-
postela)

asacido@edu.xunta.es

e se produce o cambio educativo anunciado *urbi et orbi*, será moi posiblemente de abaixo arriba, da man dos tempos e a unha velocidade lenta pero constante. O protagonismo compartímolo profesorado e alumnado, pero ambos deberíamos botar man do que, de xeito ás veces paradoxal e pouco consistente, ofrecen outros actores como as administracións educativas nos seus intentos burocráticos de deixar unha pegada de momento pouco fonda e significativa. Refírome, en particular, ás dúas leis en vigor, a LOE (2006) e a LOMCE (2013). É posible traballar dun xeito alter-

nativo e por proxectos apoiándonos na lexislación vixente?

Estou convencido de que si, practícoo todos os días e, de momento, non me teñen aplicado ningún artigo acarunchado da Constitución. Máis en particular, no ámbito lingüístico e literario de secundaria no que traballo, pero tamén de 1º de primaria a 2º de bacharelato, as consignas son claras e comúns:

“A lingua apréndese, non para falar, ler ou escribir sobre a lingua, senón para falar, ler e escribir sobre emocións, afectos, aventuras, sobre o mundo.”¹

1 <http://www.edu.xunta.gal/portal/sites/>

“Transmisora de cultura e tamén liberadora, a Literatura incita á fantasía, á evocación de mundos posibles, á creación e á reflexión crítica. [...] Así, a aprendizaxe da literatura debe constituír tanto un instrumento de aprendizaxe como unha fonte de gozo e de creatividade.”²

Con todo, a maioría das dinámicas seguidas habitualmente nas aulas de linguas, pero tamén en case todas as materias, botan man dunha ferramenta que estableceu o seu poder omnímodo a partir de mediados dos anos 70 coa Lei xeral de educación: o libro de texto. Un claro atranco para cumprir as consignas legais, se temos en conta que pouco teñen cambiado desde os últimos anos do franquismo: a maioría dos manuais de linguas seguen facéndonos a todos, alumnado e profesorado, “falar, ler ou escribir sobre a lingua” diariamente. Son manuais de gramática e teoría lingüística e literaria disfrazados con “actividades” complementarias para cubrir a papeleta legal das en-

sinanzas “por competencias”. “Actividades” para un alumnado habitualmente pasivo, receptor de contidos memorizables, con pouca relación cos seus intereses reais, coas súas motivacións máis queridas e lonxe de facerlles “falar, ler e escribir sobre emocións, afectos, aventuras, sobre o mundo” que os rodea.

Por iso é este un momento moi axeitado para a xente que levamos xa moito tempo traballando dunha maneira que pon o alumnado ao mando da súa aprendizaxe, colaborando cos demais dentro e fóra das aulas, centrando as súas enerxías en proxectos e investigacións que o motivan e que o fan aprender de xeito multidisciplinario e competencial con ferramentas e dinámicas propias da segunda década do século XXI.

Así e todo, non foi ata este ano que teño a posibilidade de tra-

ballar así o 100% do meu tempo en todos os meus grupos, en 1º e 2º de ESO. E foi da man dun proxecto europeo Erasmus+, o ATS2020, no que participamos unha trintena de centros galegos xunto con decenas de escolas de 11 países da Unión Europea. Un programa centrado no desenvolvemento das competencias transversais, coincidentes coas competencias clave, que fomenta o uso do portafolio e doutras ferramentas dixitais que fan posible tanto a acción e a interacción individual e colectiva do grupo como unha avaliación do proceso e dos produtos do traballo e o esforzo do alumnado. Un xeito de independizarse das dinámicas organizativas físicas e mentais do libro de texto e que pon o foco no desenvolvemento das seguintes competencias ou habilidades:

web/files/lcao_lgl_2bac.docx Currículo oficial da materia de Lingua Galega e Literatura de 2º de Bacharelato. Introducción. Páxina 2.
2 http://www.edu.xunta.gal/portal/sites/web/files/lc_1.docx Currículo oficial da materia de Lingua Castelá e Literatura de 1º de Educación Primaria. Introducción. Páxina 2.

Fomento da aprendizaxe independente Establecemento de obxectivos Participación activa Auto-avaliación Valoración formativa	Apoio de fórmulas de pensamento eficaz	Apoio de aprendizaxes e traballos compartidos	Fomento de aprendizaxes compartidas
	<ul style="list-style-type: none"> • Pensamento crítico • Resolución de problemas • Toma de decisións • Exploración de diferentes opcións e asuntos complexos 	<ul style="list-style-type: none"> • escoita e expresión de opinións e ideas • Interacción e colaboración • Desenvolvemento do entendemento social e cultural 	<ul style="list-style-type: none"> • Posta en marcha das ideas e das accións • Pensamento creativo e crítico • Creación de textos dixitais
	Para aprender e traballar en contornos de aprendizaxe innovadores		
Desenvolvemento de competencias dixitais Uso responsable, seguro e ético das TIC			

Se de xeito complementario ao desenvolvemento de competencias transversais ou clave utilizamos como referencia os catro bloques de contidos activos e prácticos do currículo (comunicación oral: escoitar e falar, comunicación escrita: ler e escribir, coñecemento da lingua e educación literaria) e un enfoque “heurístico” que ve as linguas como “instrumentos de comunicación e de interacción social, de conservación e transmisión de coñecemento, de participación cidadá na vida social, de investigación, creación, experimentación e descuberta”, xa temos os ingredientes para unha receita didáctica alternativa ás dinámicas habituais en moitas das nosas aulas.

Unha receita que atopa tamén na letra da lei un xeito prioritario de mesturar os ingredientes, unha metodoloxía didáctica que na ESO e no bacharelato “será nomeadamente activa e participativa, favorecendo o traballo individual e o cooperativo do alumnado, así como o logro dos obxectivos e das competencias correspondentes”³. Algo que estende a toda a educación obrigatoria e postobrigatoria os principios metodolóxicos xerais da educación primaria:

“A metodoloxía didáctica será fundamentalmente comunicativa, inclusiva, activa e participativa, e dirixida ao logro dos obxectivos e das competencias clave. Neste sentido prestarase atención ao desenvolvemento de metodoloxías que permitan integrar os elementos do currículo mediante o desenvolvemento de tarefas e actividades relacionadas coa resolución de problemas en contextos da vida real.

3 http://www.edu.xunta.gal/portal/sites/web/files/00_decreto_completo.pdf. Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na Comunidade Autónoma de Galicia. Artigo 11.2.

A acción educativa procurará a integración das distintas experiencias e aprendizaxes do alumnado e terá en conta os seus diferentes ritmos e estilos de aprendizaxe, favorecendo a capacidade de aprender por si mesmo e promovendo o traballo colaborativo e en equipo.”⁴

En suma, unha fórmula que por primeira vez de xeito explícito na lexislación educativa recomenda as metodoloxías de proxectos:

“Para unha adquisición eficaz das competencias e a súa integración efectiva no currículo, deberán deseñarse actividades de aprendizaxe integradas que lle permitan ao alumnado avanzar cara aos resultados de aprendizaxe de máis dunha competencia ao mesmo tempo. Para isto, aproveitaranse as posibilidades que ofrecen as metodoloxías de proxectos, entre outras, así como os recursos e as actividades da biblioteca escolar.”⁵

4 http://www.xunta.gal/dog/Publicados/2014/20140909/AnuncioG0164-050914-0005_gl.pdf. Decreto 105/2014, do 4 de setembro, polo que se establece o currículo da educación primaria na Comunidade Autónoma de Galicia. Artigo 15.2 e 3.

5 http://www.edu.xunta.gal/portal/sites/web/files/00_decreto_completo.pdf. Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na Comunidade Autónoma de Galicia. Artigo 11.9.

Con todo, este é un modo de traballar que ten os seus atrancos e desafíos dentro dun sistema no que sería necesaria unha reorganización de espazos, tempos e fórmulas de ordenamento dos recursos humanos que permitan unha cooperación moito máis estreita entre o profesorado. Pero tamén é fundamental unha flexibilidade mal irmandada cos recortes, a masificación e a falta de recursos tanto humanos como materiais.

Aínda así, é posible intentar a súa aplicación incluso en aulas ateigadas de estudantes, cun espazo completamente insuficiente para actividades grupais, en períodos de 45 minutos hábiles, marcados a modo de factoría por timbres anacrónicos e cun currículo moi mellorable, dividido por materias moitas veces impermeables a directrices legais cooperativas como o “tratamento integrado das linguas”⁶.

No noso caso particular faise optando pola aprendizaxe por proxectos multidisciplinares activos e cooperativos que buscan complicidades e alianzas noutras materias, como ocorre na miña aula de 2º de ESO. 11 dos 16 docentes do grupo iniciamos este curso con tres proxectos comúns arredor do patrimonio cultural da nosa cidade e dos camiños que aquí rematan. E facémolo ao abeiro de 3 dos 45 programas do Plan Proxecta: “Aprendo programando”, “Rapazas emprendedoras nas TIC” e “Educación patrimonial”⁷.

6 A introdución dos currículos das diferentes linguas incide na necesidade de desenvolver un tratamento integrado, de xeito que se teña en conta que “na posta en práctica destes currículos integrados e o logro dos obxectivos plurilingües e interculturais que se perseguen, o profesorado é un elemento determinante, xa que deberá potenciar unha metodoloxía adecuada para levar a cabo enfoques comunicativos e proxectos plurais e transversais”. Unha responsabilidade dificilmente asumible nun contorno no que desapareceron as horas dedicadas á coordinación e no que tamén mandan as planificacións das editoriais que case nunca fan posibles e doadas estratexias e propostas similares ás indicadas pola lei.

7 <http://www.edu.xunta.gal/portal/>

Entre outras iniciativas, o alumnado introduciuse por primeira vez nunha linguaxe de programación, o Scratch, para crear apps que faciliten a descuberta do patrimonio da cidade e informen aos visitantes sobre lugares que investigarán en profundidade en xeografía e historia. Nas linguas desenvolveremos un espazo web que conterá en galego, castelán, inglés, francés e alemán as pezas informativas e as apps patrimoniais desenvolvidas en cooperación multidisciplinaria en grupos TIC liderados por rapazas. Pola súa parte, desde as clases de ciencias e tecnoloxías, farase un estudo de mellora enerxética do propio centro, edificio histórico do século XVII.

Á parte deste esforzo a varias bandas, os 31 alumnos e alumnas desta aula realizarán tamén proxectos propios de lingua e literatura que tocarán de xeito práctico, colaborativo e creativo os 4 bloques de contidos do currículo e todas as competencias e estándares de aprendizaxe. Este curso desenvolveremos catro con produtos de pequeno formato:

Seis curtametraxes a modo de microdocumental ou micropelícula de ficción ou animación.

Seis obras de microteatro modular arredor do mesmo tema, escritas e representadas polo alumnado, que poderán ser postas en escena de xeito consecutivo ou simultáneo nun ou en varios espazos do centro, incluído un escenario teatral.

Creación de *booktrailers* para as obras de lectura dos diferentes trimestres e publicación nun canal de YouTube do proxecto.

Taller de creación de microrrelatos e micropoemas que se publicarán ao final de curso no blog do proxecto.

planproxecta/programas

Este mesmo grupo leva xa máis dun ano traballando sen libro de texto e desenvolvendo o currículo mediante proxectos dentro do programa europeo ATS2020. Algo que este curso están facendo as aulas de 1º da ESO nas que seguimos a mesma dinámica de traballo, aproveitando o impulso inicial e os bos resultados do ano pasado. Un dos proxectos centrais é a creación dun xornal, SCQInfo⁸, tanto en versión dixital⁹ como en papel¹⁰,

8 <https://estudiantes.elpais.com/EPE2017/periodicos-publicados/AC/6849/>

9 <https://estudiantes.elpais.com/EPE2017/periodico-digital/ver/equipo/975>

10 <https://estudiantes.elpais.com/EPE2017/periodico-papel/equipo/975>

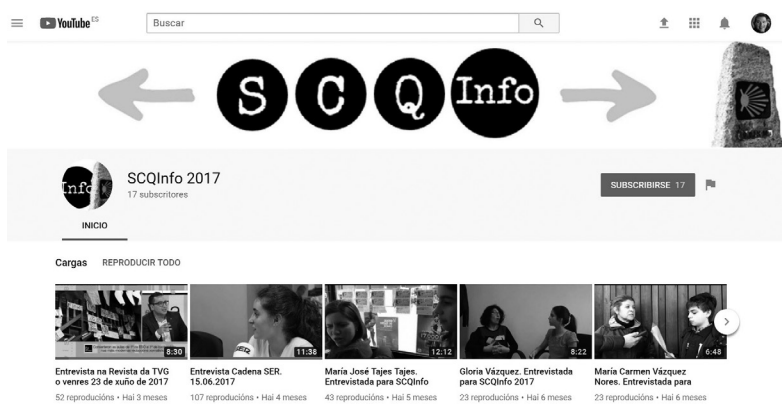
dentro da aplicación do concurso de xornalismo escolar El País de los Estudiantes:

Ademais, SCQInfo complementábase cunha canle de YouTube¹¹ que inclúe a edición en vídeo de todas as entrevistas realizadas, 30 o curso pasado, unha por participante:

Para entender plenamente e avaliar con precisión o proceso e os resultados deste proxecto o mellor é escoitar a valoración do alumnado, que falou abertamente con xornalistas da Cade-

11 <https://goo.gl/JcCZGx>

na SER¹², da TVG¹³ e do Huffington Post¹⁴.

Apenas un feixe de reflexións mostran o significado que pode chegar a ter para o alumnado desenvolver un proxecto como este:

"Ao principio, cando Alberto nos dixo que non íamos facer exames nin ter libro de texto, pensaba que era unha broma porque non cría que un profesor puidera facer iso, pero gustoume moito a idea. [...] Despois deste proxecto entráronme máis ganas de investigar e a verdade é que se me esperta-

- 12 <https://youtu.be/BvLwJBTqmcl>
- 13 <https://youtu.be/2QRHTUQTs3g>
- 14 <https://youtu.be/2QRHTUQTs3g>

*ron as ganas de ser xornalista."*¹⁵ (Horacio)

"Á hora de non ter libro [de texto] nin exames motiváste máis á hora de facer o traballo. O feito de que teñas que buscar as cousas polo teu lado, sen ter que preguntarlle ao profesor que temas hai que estudar, que materia vai entrar, senón que teñas que entrar no buscador e mirar os datos que ti cres que son interesantes, creo que é mellor. [Que] sempre é mellor facer traballos

15 Declaración do alumno Horacio Rodil ao xornal dixital *Huffington Post*. Publicado o día 29 de xuño de 2017. http://www.huffingtonpost.es/2017/06/27/este-profesor-ensena-lengua-y-literatura-convirtiendo-a-sus-alum_a_22492261/?utm_hp_ref=es-educacion

*dun tema que a ti che interese máis que do tema que di o profesor, porque sempre o traballo vai saír mellor, eu creo."*¹⁶ (Antía)

*"Despois deste proxecto, somos unha especie de familia, estamos todos bastante unidos, levámonos moi ben e non nos molesta que nos corrixa un compañeiro porque sabemos que nunca vai con mala intención. De non estar tan unidos sería diferente. Non nos axudaríamos tanto."*¹⁷ (Antía)

Cando en 2016 me convidaron a contar o meu xeito de traballar nunha charla TED¹⁸, ocorréuseme que a sensación de francotirador ou de pirata non tiña xa máis sentido, cando menos desde un punto de vista legal. Decidín que, desde ese momento ata que este xeito de traballar chegara a expandirse, botaría man da patente de corso que a lei nos ofrece para seguir adiante, contra vento e marea, cunha fórmula didáctica de pasado na súa formulación, de presente e, sobre todo, de futuro.

TEDxGalicia
x = independently organized TED event

TED E OS TEDx TEDxGALICIA 2017

Curiosamente o percorrido polas leis de educación LOE e LOMCE, son a base que forza a Alberto a se converter nun profe pirata.

16 Declaración da alumna Antía Tato no programa *A Revista* da Televisión de Galicia o día 23 de xuño de 2017. <http://www.crtvg.es/informativos/alumnos-do-ies-rosalia-de-castro-ganan-o-premio-el-pais-de-los-estudiantes-en-galicia>

17 Declaración da alumna Antía Tato ao xornal *Huffington Post*. Publicado o día 29 de xuño de 2017. http://www.huffingtonpost.es/2017/06/27/este-profesor-ensena-lengua-y-literatura-convirtiendo-a-sus-alum_a_22492261/?utm_hp_ref=es-educacion

18 <http://www.tedxgalicia.com/2017/01/09/por-que-son-un-profe-pirata-alberto-sacido/>